

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

УДК 378.046.4

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.296637>

Олена Нікулочкіна, кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри початкової освіти
Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
Роман Шумада, завідувач обласного науково-методичного центру
моніторингових досліджень якості освіти
Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

У статті представлено результати вивчення стану впровадження дистанційної форми навчання в початковій школі у закладах освіти Запорізької області. Наведено узагальнені результати дослідження (кількість респондентів – 1019 учителів початкових класів) щодо окремих питань, зокрема організації дистанційного навчання, вибору платформи для проведення онлайн-уроків, способів фіксації результатів навчання учнів, формування у них наскрізних умінь. Предметом вивчення стало також питання підготовки вчителями додаткових матеріалів для здійснення асинхронного навчання.

Ключові слова: дистанційна форма навчання; початкова школа; моніторингове дослідження; синхронне навчання; асинхронне навчання; сучасні реалії.

Рис. 2. Літ. 12.

Olena Nikulochkina, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Head of the Primary Education Department,
Municipal Institution “Zaporizhzhia Regional Institute of
Continuing Pedagogical Education” of Zaporizhzhia Regional Council
Roman Shumada, Head of the Regional Scientific and
Methodological Center of Educational Quality Monitoring,
Municipal Institution “Zaporizhzhia Regional Institute of
Continuing Pedagogical Education” of Zaporizhzhia Regional Council

SOME ASPECTS OF THE ORGANIZATION OF DISTANCE EDUCATION OF PRIMARY CLASS STUDENTS IN MODERN REALITIES

This article presents an implementation study results of distance learning in elementary school of the Zaporizhzhia region educational institutions, conducted as an online survey.

The study's purpose is to study the state of implementation of distance learning in primary school and to identify successful practices of such learning. Research methods: statistical data processing, respondents' answers comparative analysis, results visualization, results interpretation.

Study results generalized (the number of respondents – 1019 primary school teachers) and presented regarding individual issues, in particular, the distance learning organization, a platform choice for online lessons conducting, methods of recording the student learning results, the end-to-end them skills formation etc. The study subject also was the teacher's additional materials preparation issue for asynchronous learning. It is especially emphasized that the armed Russian Federation against Ukraine aggression affects significantly on children's right to education realization. These children are in different conditions: are in permanent residence places far from the war zone, internally displaced; are abroad; are on temporarily occupied territories; are on territories from Russian occupation liberated; are constantly near or on the combat zone; were forcibly deported to Russia. Each of the groups needs a specific conditions analysis and specific specialists support. This applies to those educational process participants especially (children, parents, and teachers) who are every day in stressful situation, fighting for their lives, being on temporarily occupied territories or in a war zone. There is about the traditional classroom-lesson education system transformation and its alternatives search: constructs of individual learning process links, innovative educational process organization forms in accordance with the National Academy of Sciences Concept.

Keywords: distance education form; Elementary School; monitoring study; synchronous learning; asynchronous learning; modern realities.

Постановка проблеми. Збройна агресія РФ проти України суттєво впливає на реалізацію права дітей на освіту. Сьогодні навчання учнів відбувається у різних умовах, залежно від місця їх перебування: у місцях постійного проживання далеко від зони бойових дій або внутрішньо переміщені (а також ті, хто одержав тимчасовий захист у країнах Євросоюзу); на тимчасово окупованих територіях України; на територіях, звільнених від російської окупації; що постійно знаходяться в прифронтовій зоні або в зоні ведення бойових дій; що примусово депортовані в росію чи білорусь. Кожна група потребує аналізу конкретних умов і специфічної підтримки з боку

жав тимчасовий захист у країнах Євросоюзу); на тимчасово окупованих територіях України; на територіях, звільнених від російської окупації; що постійно знаходяться в прифронтовій зоні або в зоні ведення бойових дій; що примусово депортовані в росію чи білорусь. Кожна група потребує аналізу конкретних умов і специфічної підтримки з боку

фахівців. Особливо це стосується тих учасників освітнього процесу (дітей, батьків, педагогів), які щодня перебувають у стресовій ситуації, борються за своє життя, проживаючи на тимчасово окупованих територіях або в зоні бойових дій. З огляду на зазначене виникає потреба у використанні сучасних підходів до організації процесу навчання, що охоплює мету й завдання, зміст і методи, засоби й оцінювання результатів освітньої діяльності, зокрема дистанційної форми.

Акцентуємо увагу на результатах дослідження деяких аспектів організації дистанційного навчання учнів початкових класів у закладах освіти Запорізької області, проведеного в березні-травні 2023 р. у форматі онлайн-опитування. Застосовано такі методи дослідження: статистична обробка даних, порівняльний аналіз відповідей респондентів, візуалізація результатів, інтерпретація результатів. Загальна кількість респондентів склала 1019 вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти Запорізької області, що відповідає необхідним умовам репрезентативності вибірки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сучасні дослідження дистанційної форми навчання представлені широким спектром проблем. Методологічним підґрунтям і теоретичною основою визначення сутності та змісту означеного поняття є наукові праці С. Бабанського, П. Гальперіна, Г. Костюка, Н. Морзе, С. Полат, О. Савченко та ін.

Деякі питання змісту, умов, системи організації дистанційного навчання, його реалізації в освітній процес різних ланок освіти висвітлено в роботах М. Бурди, Д. Васильєвої [1], О. Гнатюк, Т. Бріцкан, Н. Логінової [4], О. Онопрієнко, С. Скворцової [6] та ін.

Питаннями впровадження й застосування сучасних технологій навчання, зокрема інформаційно-комунікаційних, інтерактивних, ігрових переймалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, як-от: О. Байер, В. Вержбицький, Р. Деллінг, І. Іванюк, Т. Гура, А. Кларк, М. Мур, О. Овчарук [5], О. Співаковський [7] та ін.

Теоретичний аналіз вищезазначених джерел засвідчує диверсифікованість поглядів різних авторів на визначення сутності, принципів, змісту, впровадження дистанційної освіти в освітній процес.

Зазначаємо, що дотепер дистанційна освіта перебуває на етапі розвитку й удосконалення, а ефективність її застосування в освітньому процесі початкової школи залежить передусім від мотиваційної готовності вчителя початкових класів працювати з учнями в синхронному й асинхронному режимі, а також рівня сформованості його інформаційної компетентності й інших чинників.

Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених проблемам імплементації дистанційної форми в навчальний процес різних ланок освіти,

нерозробленими залишаються питання визначення її місця у системі початкової школи, способів організації, методичного забезпечення, обладнання, відбору засобів, у тому числі мультимедійних, що дасть можливість здійснювати навчання молодших школярів ефективно, пізнавально, інтерактивно.

Мета статті. Оприлюднення результатів моніторингового дослідження “Організація дистанційного навчання учнів початкових класів в закладах освіти Запорізької області” в науковому часописі, визначення проблем й окреслення шляхів їх розв’язання.

Виклад основного матеріалу. З метою вивчення стану впровадження дистанційного навчання в початковій школі у закладах освіти Запорізької області та визначення успішних практик організації такого навчання у травні 2023 р. проведено онлайн-опитування вчителів початкових класів. У процесі роботи використано такі методи дослідження: статистична обробка даних, порівняльний аналіз відповідей респондентів, візуалізація результатів, інтерпретація результатів.

Загальна кількість респондентів дослідження склала 1019 вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти Запорізької області, що задовольняє необхідним умовам репрезентативності вибірки. В опитуванні взяли участь як педагоги зі стажем до 10 років – 23,4 %, так і з великим педагогічним стажем понад 40 років – 8,9 %, вчителі зі стажем в діапазонах 11–20 років та 21–30 років представлені майже в однакових кількостях – 20,5 % та 19,2 % відповідно, трохи більше респондентів зі стажем у діапазоні 31–40 років – 28 % (рис. 1).

Як засвідчує діаграма (рис. 1), під час моніторингового дослідження враховано думку педагогів усіх вікових категорій.

За місцем перебування найбільше респондентів представлено з підконтрольної Україні території Запорізької області за місцем постійного проживання – 58,4 %, серед опитаних вчителів 4,32 % перебувають на тимчасово окупованій території Запорізької області за місцем постійного проживання, більше чверті запорізьких вчителів – 28,7 % перебувають на території України поза межами Запорізької області, не за місцем постійного проживання, і 8,6 % респондентів на момент опитування були за кордоном.

Цікаво, що впродовж останніх трьох років більша частина опитаних пройшли підвищення кваліфікації з проблем організації навчання за дистанційною формою, при цьому майже половина вчилися у КЗ “Запорізький ОІППО” ЗОР – 47,7 %, неформальну освіту отримали з цього питання 42,5 %, в онлайн провайдерів – 41,7 % та в закладах освіти, у яких працює респондент, – 39,2 %, водночас 6,9 % відзначили, що не зробили цього, але збираються зробити це найближчим часом, для 0,3 % тема не ста-

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

новить інтересу, а серед іншого – 1 % було вказано конкретних освітніх провайдерів, у яких вчителі підвищували кваліфікацію з цього питання. Отже, констатуємо, що більшість педагогів теоретично підготовлені для роботи у дистанційному форматі.

У переважній кількості закладів освіти щодо організації дистанційного навчання проводиться інформаційно-просвітницька робота для вчителів

початкових класів з широкого кола питань – методичних, технічних, організаційних – 79,3 %, проводиться, але тільки щодо роботи з дистанційною платформою – 17,2 %, проводиться, але тільки щодо використання онлайн сервісів – 8,9 %, така робота не здійснюється – 2,1 %. Серед іншого відзначено, що така робота в минулому 2022 р. проводилась, а в 2023 – ні.

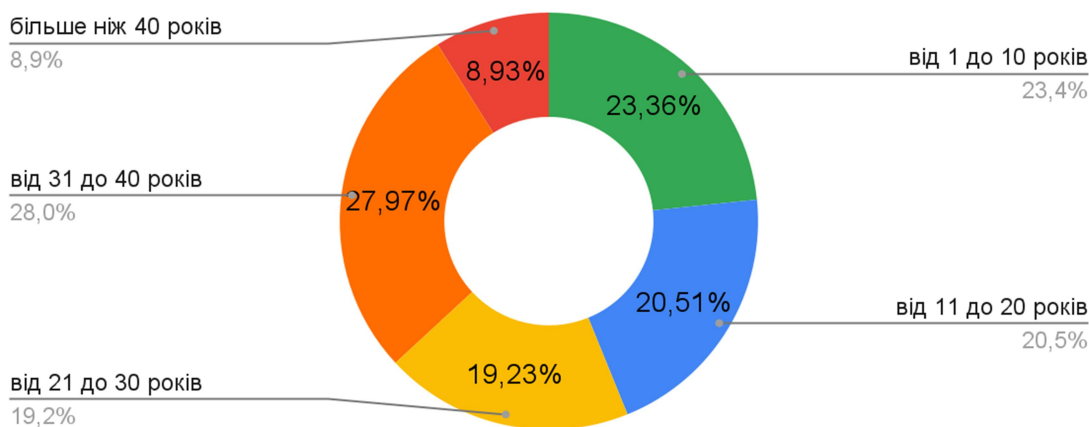

Рис. 1. Кількість респондентів за педагогічним стажем

Несподіваними для нас виявилися відповіді вчителів стосовно дотримання норм тривалості навчальних занять. Майже половина вказали, що завжди дотримуються норм тривалості навчальних занять для учнів початкової школи – 45,9 %, інша половина переважно дотримуються – 46,8 %, інколи дотримуються – відповіді 4,8 % опитаних, а таких, що не дотримуються, виявилось 1,2 %. З-поміж іншого, були відповіді, які підкреслюють, що уроки проводяться за нормами МОН України або інші дали уточнення щодо дотримання норм проведення навчальних занять.

Нас також цікавило питання щодо використання платформ дистанційного навчання для проведення онлайн-уроків та комунікації з батьками. Виявляється, серед платформ дистанційного навчання вчителі початкових класів віддають перевагу таким: на урок – 70,2 %, Всеосвіта – 67,3 %, Google Classroom – 65,3 %, Google Meet – 58,6 %, Нові знання – 60,3 %, Всеукраїнська школа онлайн – 30,9 %, Мій клас – 12,7 %, Zoom – 55,8 %, Інші платформи використовують менш як п'ять відсотків кожну, а серед іншого згадувались власні сайти, месенджери та інші онлайн-сервіси – 3,4 % (рис. 2).

Важливим вважаємо також питання фіксації результатів навчальних досягнень учнів початкової школи. Виявилось, що переважна кількість респондентів використовують для цього електронний

журнал – 82,4 %, третина опитаних – 32,3 % – електронний щоденник, паперовий журнал – 14,4 %, паперовий щоденник – 9,7 %. При цьому тільки електронні журнал та щоденник використовують 25,9 %, а електронний та паперовий журнал одночасно – до 5 %, електронний журнал та паперовий щоденник – до 4 % опитаних. З-поміж іншого було відзначено зошит, журнал та щоденник спостережень, власний нотатник і електронну онлайн-таблицю, або фіксують досягнення, залишаючи коментарі до завантажених учнями робіт.

Наші професійні практики мають також відповідати меті початкової освіти відповідно до Концепції Нової української школи [3] й Державного стандарту початкової освіти [2]. Як відомо, метою початкової освіти згідно з Держстандартом є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Саме тому, нас цікавила думка вчителів про те, як під час дистанційного навчання відбувається формування наскрізних умінь молодших школярів.

На думку вчителів початкових класів, найбільш ефективно формуються такі вміння як критичне та системне мислення – 44,7 %, уміння висловлювати власну думку усно і письмово – 42,2 %, творчість –

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ**

30,3 %, читання з розумінням – 27,4 %, співпраця з іншими особами – 24,9 %, ініціативність – 24,5 %, інші вміння було відзначено в діапазоні від 5,4 до

22 %. Понад 2 % респондентів відзначили, що ніякі вміння ефективно не формуються.

Як відомо, підготовка до проведення занять у

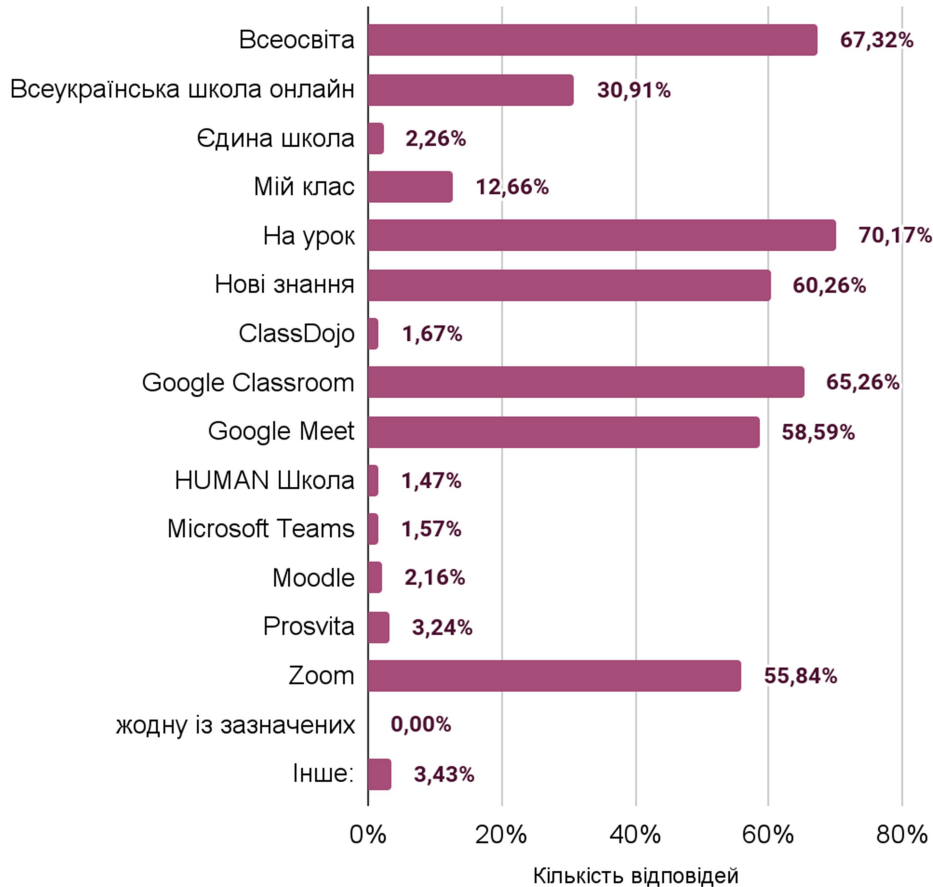

Рис. 2. Вибір учителями початкових класів платформ дистанційного навчання для проведення онлайн уроків та комунікації з батьками

дистанційному форматі вимагає від учителів додаткових зусиль. Учителі готують різні матеріали для здійснення асинхронного навчання, добирають мобільні застосунки, навчальні відео тощо. Найпопулярнішими є презентації до уроків – 81,4 %, покликання на навчальні відео з мережі – 76,5 %, інтерактивні вправи – 73,6 % та тести – 70,7 %. Більш ніж половина вчителів готують також відеозаписи пояснення нового матеріалу – 54,6 %. Інші матеріали готують від 20,8 до 40,3 % вчителів. Серед іншого було зазначено, що вчителі не використовують асинхронний режим – 2,2 %, а більшість з навчальних матеріалів використовують у синхронному режимі.

Висновки. Отже, проблема дистанційного навчання у початковій школі залишається актуальною в сучасних реаліях. В умовах дистанційного навчання особливу увагу необхідно приділяти практичній спрямованості освітнього процесу, створенню реальних можливостей застосування учнями набутих компетенцій. Сучасні молодші школярі не уявляють

процес навчання без цифрових пристроїв, з народження використовують підключені до Інтернету девайси. Це зумовлює необхідність у процесі навчання використовувати засоби ІКТ, тому проблема ідентифікації, розрізнення, класифікації форм і засобів організації навчання на сучасному етапі розвитку педагогічної науки залишається актуальною.

Процес навчання й вікові особливості учнів потребують вибору відповідної адекватної форми навчання й форми організації навчання, визначають її характер: місце у системі освіти, процесі навчання, зміну тривалість, рухливу структуру, способи організації, методичне забезпечення, обладнання тощо. Різні комбінації цих компонентів дадуть можливість використовувати різні форми, що дасть можливість здійснювати навчання молодших школярів цікаво, пізнавально, інтерактивно.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають в удосконаленні планування й здійснення освітнього процесу учнів у дистанцій-

ному форматі з урахуванням їх дистанційної ізолюваності, пошуку шляхів забезпечення соціально-психологічного благополуччя дітей і педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурда М., Васильєва Д. Стан дистанційного навчання математики у 2020–2021 роках. *Математика в рідній школі*. 2021. № 4. С. 2–6.

2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://cutt.ly/gwA4IE4W> (дата звернення: 23.11.2023 р.).

3. Концепція “Нова українська школа”. *Інформаційний збірник МОН України*. URL: <https://cutt.ly/dwA4zVDZ> (дата звернення: 10.11.2023 р.).

4. Логінова Н.А. Формування проєктувальної компетентності вчителів у умовах дистанційного навчання. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 4 (205). С. 105–108.

5. Овчарук О.В., Іванюк І.В. Результати онлайн опитування “Потреби вчителів у підвищенні фахового рівня з питань використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину”: аналітичні матеріали. Київ: ІТЗН НАПН України, 2020. URL: <https://cutt.ly/FwA4kpSz> (дата звернення: 14.09.2023 р.).

6. Сковрцова С., Бріцкан Т. Організація дистанційного навчання математики учнів початкової школи в умовах воєнного часу. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: 2023 (Пошук рішень в період війни)*: зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. семінару (м. Київ, 21 березня 2023 р.) / за заг. ред.: О.В. Овчарук. Київ: ІЦО НАПН України, 2023. С. 157–160. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735075> (дата звернення: 20.09.2023).

7. Співаковський О.В., Петухова Л.С., Коткова В.В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки “Початкова освіта”. Херсон: Айлант, 2011. 386 с.

REFERENCES

1. Burda, M. & Vasylyeva, D. (2021). Stan dystantsiinoho navchannia matematyky u 2020–2021 rokakh [The status of distance education in mathematics in 2020–2021]. *Mathematics in native school*. No. 4. pp. 2–6. [in Ukrainian].

2. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity [State standard of primary education]. Available at: <https://cutt.ly/rwA4IE4W> (Accessed 23 Nov. 2023). [in Ukrainian].

3. Kontseptsiia “Nova ukrainska shkola” [The concept of “New Ukrainian school”]. *Information collection of the Ministry of Education and Culture of Ukraine*. Available at: <https://cutt.ly/dwA4zVDZ> (Accessed 10 Nov. 2023). [in Ukrainian].

4. Lohinova, N.A. (2022). Formuvannia proiektuvalnoi kompetentnosti vchyteliv v umovakh dystantsiinoho navchannia [Formation of project competence of teachers in conditions of distance learning]. *The image of a modern teacher*. No. 4 (205). pp. 105–108. [in Ukrainian].

5. Ovcharuk, O.V. & Ivaniuk, I.V. (2023). Rezultaty onlain opytuvannia “Potreby vchyteliv u pidvyshchenni fakhovoho rivnia z pytan vykorystannia tsyfrovyykh zasobiv ta IKT v umovakh karantynu”: analitichni materialy [The results of the online survey “Needs of teachers to increase their professional level in the use of digital tools and ICT in quarantine conditions”: analytical materials]. Kyiv. Available at: <https://cutt.ly/FwA4kpSz> (Accessed 14 Sept. 2023). [in Ukrainian].

6. Skvortsova, S. & Britskan, T. (2023). Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia matematyky uchniv pochatkovoi shkoly v umovakh voiennoho chasu [Organization of distance learning of mathematics for primary school students in wartime conditions]. *Tsyfrova kompetentnist suchasnoho vchytelia novoi ukrainskoi shkoly: 2023 (Poshuk rishen v period viyni)*: zb. materialiv vseukr. nauk.-prakt. seminaru. (m. Kyiv, 21 bereznia 2023 r.) – *Digital competence of the modern teacher of the new Ukrainian school: 2023 (Searching for solutions in the period of war)*: coll. all-Ukrainian materials science and practice seminar (Kyiv, March 21, 2023). (Ed.). O.V. Ovcharuk. Kyiv, pp. 157–160. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735075> (Accessed 20 Sept. 2023). [in Ukrainian].

7. Spivakovskiy, O.V., Pietukhova, L.Ie. & Kotkova, V.V. (2011). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v pochatkovii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv napriamu pidhotovky “Pochatkova osvita” [Information and communication technologies in elementary school: a teaching and methodical guide for students of the “Elementary Education”]. Kherson, 386 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.11.2023

“Тід ім'ям моральності ми розуміємо як зовнішні пристойності, а й всю внутрішню основу спонувань”.

Ян Амос Коменський
чеський теолог, педагог

“Одно з найбільш болючих питань, для нас, українців, є шкільне питання, питання життя або смерті українського народу... Кожна окрема людина, тим більше кожен народ, має загальнолюдське право розгорнути свої природні національні сили, має право вчитись у своїй національній школі”.

Олена Тчілька
українська письменниця, меценатка, перекладачка

